

Koncertekről

Vashegyi György vezényelte az **Óbudai Danubia Zenekar** március 2-i Haydn-est-jét a Zeneakadémián. A 61. számú D-dúr és a 100. számú G-dúr (Katona) szimfónia között a ritkán hallható g-moll Salve Reginát hallhattuk Zádori Mária, Gavodi Zoltán, Kálmán László és Cser Krisztián (ének), valamint Gyöngyösi Levente (orgona) közreműködésével.

Különleges élményt vártunk – s várakozásunkban nem is csalódtunk. Az első meglepetést a vonóskar ülésrendje jelentette; a két hegedűszólam a pódium elején, egymással szemben helyezkedett el (ez önmagában nem példa nélküli), azonban a prím-szólam mellett a brácsa kapott helyet, a csellistáknak tehát az a hely jutott, ahol többnyire a brácsások ülnek. Akár Vashegyi leleménye, akár valamiféle Haydn-korabeli dokumentumból rekonstruálta a vonóskar-nak ezt az elhelyezését, mindenképp telitalálat. Így a muzsikuskok számára is „új helyzetet teremtett”, tehát, megszüntetve a „megszokott” akusztikai körülményeket, arra készítette a muzsikuskokat, hogy valóban figyeljék a megszülető hangzást.

Remek partnernek bizonyult a Danubia Zenekar; „vették a lapot” valamennyien. A D-dúr szimfóniát kisebb létszámban, a „Katona”-szimfóniát jelentősen megnövelt vonóskarral szólaltatták meg (a fúvósok és az ütősök létszáma értelemszerűen adott). Üde volt ez a muzsika, olyan, amelyet az első ütemtől az utolsóig éber figyelemmel kell követni (és amely meg is érdemli ezt a figyelmet). Mintha a vonósok kedvüket lelték volna szólamuk mikrostrukturális kidolgozásában, a változatos vonásnemekben – s általában, abban, hogy mindent értelmezetten megszólaltassanak, ami a szólamukban szerepel. Ugyanakkor, a részletező aprómunka sohasem ment a nagyformák felépítésének rovására; mintha a különböző léptékű formálás szimultaneitása is lelkesítette volna őket.

Gyakran olvasni a Haydn-zene jellegzetes humoráról – hallani annál ritkábban lehet. Nos, most töményen megkaptuk; a szimfóniák táncétele, ha úgy tetszik, „földszagú” volt – ám nem a földművelés fáradtságos munkájára utalva! A zárótételek sziporkáztak, s megint kiderült: a virtuozitás hatását/érzetét nem a játszanivaló sebessége kelti; az információ-gazdagság az, ami oly vitálissá tette mindkét Presto-t. Nem vélet-

len: felszabadultan mosolygó muzsikuskok köszönték meg a lelkes tapsot.

A Salve Regina „színpadát” úgy alakította ki Vashegyi, hogy az énekesek ne a pódium elején álljanak, hangzástérben szinte elkülönülve a hangszeresektől. Amit ők szöveg-gel énekeltek, azt a hangszerek nyelvén fejezte ki a zenekar. Az énekesek differenciált előadása is inspirálhatta a hangszereseket. Áhítat uralkodott a nézőtérben – és odaadó gyönyörködés. Zárult az a bűvös áramkör, amelyet csak ihletett előadások tudnak működésbe hozni. Kár, hogy ezúttal nem volt teltház.

***

Azok is megbánhatták, akik március 5-én nem hallgatták meg a **MÁV Szimfonikus Zenekar** hangversenyét a Zeneakadémián. Az Erdélyi Miklós-bérlet műsorán – Kesselyák Gergely vezényletével – Schönberg és Bruckner egy-egy műve szerepelt. A Megdicsőült éj viszonylag gyakran szerepel koncertek programján. Minden egyes újrhallgatása lehetőséget kínál a rácsodálkozásra: nicsak, ez szép. Történetileg felgombolyítható a nálunk az úgynevezett „második bécsi iskola” művei iránti – finoman szólva: – tartózkodó hozzáállás eredete és meggyökeresedése, mindenesetre tény, hogy a szinte átörökíthető ellenérzést nehéz megszüntetni. Éppen ezért örvendetes minden olyan előadás, amelyen tetszés fogadja a szerzők bármely művét. A MÁV Szimfonikus Zenekar sokat tesz ennek érdekében – aki hallotta, aligha felejtette el a tavaly decemberi megérdemelt tapsvihart Schönberg Hegedűversenye után. Ha azt a lelkesedést nem is sikerült megismételteni, mindenesetre, ismét kitettek magukért. Az eredetileg vonós szextetre komponált művet Schönberg kétszer dolgozta át a későbbiekben – most a későbbi, 1943-as verziót hallhattuk.

Könnyítette a játékosok feladatát, hogy az est második részében Bruckner IV. (Romantikus) szimfóniáját kellett megszólaltatniuk – ha azonos stílusról nem is beszélhetünk, mindenesetre, nem kellett „szívet cserélniük”. Előbb kisebb, majd nagyobb (sőt, kifejezetten nagy) létszámban állhattak a kifejezés szolgálatába, Kesselyák Gergely intenzitást szuggeráló mozdulatait követve. Napjainkban, amikor a korhű előadásmód iránti igény már több stíluskorszakra kiter-

jed (sőt, gyakran szinte kötelező igényű), ilyen szempontból a romantika még mindig mostohagyereknek számít. Pontosabban, a romantikus kitérülések, túlfűtöttség újraélése nem vonzza a mai kor emberét. Márpedig a lendületétől, természetes nagyságtól megfosztott előadás nem ad hű képet a romantikus műről!

Szerencsésen találkozott ezen az esten dirigens és zenekar; a Schönberg-mű hatásos szólisztikus lehetőségeket is kínált (mind a koncertmester Trejer Istvánnak, mind a brácsa szólamvezető Kökényessy Zoltánnak emlékezetes-szép pillanatokot köszönhetünk), és az előadók igyekeztek kiaknázni a szélsőséges hangulati kontraszt-lehetőségeket. Mertek halkán és általában tudtak nagy intenzitással hangosan is játszani - s bármely hangszercsoporthoz került, megformált dallamok sorjázta.

Bruckner IV. szimfóniája (a szerző életművének egyik legnépszerűbb darabja) más-képp „nehéz” hallgatnivaló. Újra meg újra hozzá kell szoknunk, hogy a tételek nagyformája kiszámíthatatlan; váratlan dallamok vagy épp ritmikus motívumok tűnhetnek fel, érdekes hangszínek tarkíthatják a hangképet – de célszerű, ha mindig jelenidejű a hallgató figyelme, tehát átadja magát a gyakran nagyívű hömpölygő folyamatoknak, hagyja magát sodorni a hangulatok egymásutánjától. Ha együtt él a zenével, könnyebb a tájékozódás: ráismer a korábban már hallott zenei anyagokra, hangszínekre. Ily módon gyönyörködtető lehet a monumentális kaleidoszkóp, s aki ezt észreveszi, engedi magát elvarázsolgatni, azaz, képes megfelelkezni a reális időről. Négy hosszú tétel, mindegyik oly gazdag történetekben, hogy akár önmagában is megállna. Az előadók tiszteletre méltóan helytálltak, energiát (s hangszereket) nem kímélve álltak a kifejezés szolgálatába. Kesselyák biztos kézzel irányította, s alapos műismerete révén részletszépségek kidomborítására is inspirálta őket.

***

Bátor és dicséretes vállalkozás, ifjúsági bérlet műsorát egy-egy féldíó Bartók- és Borogyn-műből összeállítani, s a programot sikerre vinni. Ezt tették, Jurij Szimonov vezényletével a **Zuglói Filharmónia** muzsikuskai: a Szent István Király Szimfonikus Zenekar, a Szent István Király Oratóriumkórus, a Szent István Király Szakközépiskola

Női- és Férfikara, valamint a Szent István Gimnázium Vegyeskara. A szólista Zárbok Zita is helyi erő: a Zeneakadémia negyed-éves hallgatója egyébként e zenekar brácsaszólamának vezetője.

Az össz-mérleg mindenképp pozitív. Mert vajon hány zenekari muzsikus mondhatja el (akár országos viszonylatban), hogy részt vett Bartók: Két kép című darabjának előadásában, s főképp (akár kortól függetlenül): hány brácsaművésznek volt lehetősége, hogy eljátssza Bartók Brácsaversenyének szólóját? Ilyenkor aligha lenne jogos számon kérni a partitúra megannyi finom részletét – csakúgy, mint Szimonovon a Bartók-zene anyanyelvi értését.

Amit hallottunk: merész vonalakkal felvázolt, többé-kevésbé kidolgozott freskók. Az őszinte igyekezet lelkesített át megannyi kényes szóló-állást, s körvonalazottan minden a helyére került. Szimonov mindkét műben a tételek nagyformájára s a kényes belépésekre koncentrált, ezen túl leginkább a karakterváltásokat jelezte mozdulataival. Ami néha hiányzott, az a metrum-érzet, valamiféle metrikus tartás – olyankor, amikor a hangszerelés áttörtsége, vagy a dallamformálás elvonta az előadók figyelmét. A Brácsaversenyben az tűnt fel, hogy alig érződött a kontaktus a szólista és a dirigens között. Kétségtelen: a nagylétszámú zenekar előtt elhelyezkedő szólista még a szemek sarkából is alig láthatott rá a karmesterre – így tehát a precízítő intések kevésbé érték el azonnali hatásukat. A lelkesedés hevében (és a fent említett metrikus tartás hiányából adódóan) voltak pillanatok, amikor érezhetően külön idő-síkban mozgott a szólista és a zenekar. De ezek valóban csak pillanatok voltak, mert egy-egy fokozás végén, csúcspontonál vagy kadenciánál rendre találkoztak.

Nem tudom, szólistaként milyen pódiumművészi múlttal rendelkezik Zárbok Rita – talán a rendszeres zenekari koncertezés is hozzájárult ahhoz, hogy otthonosan mozogjon a színpadon (és ha „csak” földig ér a gyönyörű ruhája, akkor a be- és kivonulása is esztétikusabb lett volna). Gyönyörű tónusú, telt hangon játszik, érthető elfogódottsággal, ami a szólam személyességét illeti. Az ő előadóművészi portréja ezáltal a Bartók-Vázlatok Leányi arcképére emlékeztetett. Első találkozáskor úgy tűnt: szólistának szinte túl szerény – pedig hangszeres tudása már most feljogosítja, hogy akár rendszeresen kilépjön a zenekari muzsikusi pozíciójából.

Az est második részében Borodin II. szimfóniáját és a Polovec táncokat hallhattuk. Itt

Szimonov elemében volt; biztos kézzel irányította a monumentális együtteseket a markánsan karakterizált, dinamikailag differenciált hangzás létrehozásáért. A nagy létszámú zenekart (bőgőből kilenc volt a színpadon!) nem kis feladat pontosan együtt-tartani – ez legkevésbé a szimfónia II. tételében sikerült. De öröm volt látni-hallani a muzsikába belefeledkező játékosokat. A Polovec táncok előadása a csaknem 300 énekes: egészen különleges hatású volt. Most ismét remekül vizsgázott a MŰPA akusztikája – ezúttal „műsorra-szabottan” változtatták a hangzásteret, s kétségtelenül ez a tér-élmény is közrejátszott abban, hogy hosszan zúgó tapsorkánnal búcsúzzon a közönség az előadóktól.

***

Kivételesen felvételről hallgattam meg a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar** április 2-i koncertjét. A Magyar Szimfonikus Körkép rendezvénysorozatába tartozó est műsora egészen speciálisra sikeredett, s ebben valószínűleg az is közrejátszott, hogy ez volt a 15 éves együttes jubileumi hangversenye (egyben része az Universitas-bérletnek). Először Pánczél Tamás Zongoraversenyének ősbemutatójára került sor, majd Mahler V., cisz-moll szimfóniáját adták elő.

Megmagyarázni, persze, mindent lehet. Sőt, a helyszínen, lelkes hangulatban még el is lehet fogadni. De előtte és utána...

Természetesen nincsenek előírásai, szabályai a műsorösszeállításnak, de...

Újabban sajátos muzsikusi-műfajra figyelhetünk fel: a zenekari játékos-zeneszerzőre. Régi gyakorlat, hogy – főként szólista – hangszerjátékos komponál (elsősorban a saját hangszerére). Szinte természetes, hiszen a specializálódás alkotó- illetve előadóművészre: történeti jelenség. Az is érthető, hogy komponistaként zenekari művel jelentkeznek több hazai zenekar (többségükben vonós) játékosai, hiszen munkájuk következtében a zenekari hangzás válhat anyanyelvükké. Más kérdés, hogy zenei „szókincsüket” mennyiben befolyásolja a zenekari repertoár, tehát stílusosan hova „csatlakoznak”. Ugyanakkor, hála a toleráns vezetőségnek, zöld utat kapnak kompozícióik – tehát szinte könnyebben jutnak zenekarhoz, mint azok a „tanult kollégáik”, akik a megszólaltatás reményében kétszer is meggondolják, merjenek-e zenekarra írni egyáltalán.

Gálans gesztus eljátszani a kolléga darabját – bizonyára megkülönböztetett figyelemmel, szeretetből, szolidaritásból.

Pánczél Tamás Klezmer szvitjét gyakran tűzte műsorára zenekara – a most felcsendülő Zongoraverseny viszont kétségtelenül sok energiát kívánt a játékosoktól. A személyesség adja indokát az előadásnak, s Hollerung Gábor körültekintő irányítással kétségtelenül mindent kihozott a partitúrából. Remélhetőleg a szólista Oravec Györgynek is megtérül a befektetett munkája. Mert a zongoraszólam kétségtelenül megdolgoztatja az előadót. Igaz, nem kíméli a szerző a vonósokat sem! Nem tudom, hogyan értelmezhető, hogy a szerző könnyen megértendő kortárs zenének titulálja - mindenesetre tény: kulturált háttérzenénél több figyelmet nem követel a hallgatótól. „Konverzációs” muzsika, fecsegő, kétségtelenül „kellemes”, de nem több. Ha ünnepi alkalomra szánt műként tekintjük, akár érthető, indokolt is ez.

Nem irigylésre méltó az előadók helyzete, amikor ezt követően Mahler: V. szimfóniájára kell váltaniuk! Minden hangnak, frázisnak hangulata van, melyek gyakran változnak, gazdag rétegződéssel, tehát aligha elég „lejátszani” a leírottakat (jóllehet, nem kis feladat!). Ebben a par excellence zenei anyagban (amelyet nem lehetne kevesebb hangszerrel, más apparátussal elmondani) nincs közömbös hang, a kíséret mindig szervesen hozzátartozik ahhoz, amit kísér, ugyanakkor további kommentáló szólalmok, felbukkanó szignál-motívumok teszik gazdaggá a hangzásképet. A Gyászindulóban nem szabad kímélni az érzelmeket, a viharos folytatásban pedig az indulatokat. Itt nem szabad óvatoskodni (s főképp, melléjátszani), s olyan szuggesztív atmoszférát kell teremteni, hogy a hallgató ne tudja kivonni magát a zene hatása alól. Az Adagietto nem lehet valamiféle járdasziget a sodró lendületű környezetben! A zenekar néha hallhatóan birkózott a játszanivalóval – pontosabban, a technikai realizáláson nem mindig jutottak túl (a fúvós gikszerek szokatlan nagy száma is feltűnt). Nem elég tudniuk, hogy a Mahler-szimfónia megrendítő – azon kell lenniük, hogy előadásuk hallatán megerősödjön a hallgatókban ez a meggyőződés!

Mindegyik tételben voltak szép részletek, de a monumentális építmény korántsem tekinthető befejezettnek. Másrészt viszont, értékelendő a megmérettetés szándéka és igénye: 15 év alatt eddig jutottak el. Hollerung Gábor lelkes-lelkesítő irányításával gyakran vállalkoznak nagylélegzetű művek előadására – talán épp ezért maradnak adósaink az „aprómunkával” a nagyobb felületeken. A spontán muzsikálólakedv megőrzé-

sével érdemes lenne nagyobb figyelmet fordítani a részletek üzembiztos kidolgozására (kontrollált vonós-unisonók, megformált pizzicato-felületek).

Állóképességből viszont remekül vizsgázott az együttes, amikor mindezek után vállalkozott arra, hogy ráadásként eljátssza a nürnbergi mesterdalnokok nyitányát.

***

Siker-crescendo: így jellemezhetnénk a **Pannon Filharmonikusok** április 11-i koncertjét. A Harmonia Humana sorozat 3. koncertjének műsorán Rimszkij-Korszakov: Nagy orosz húsvét – nyitánya, Seres Dóra szólójával Carl Nielsen Fuvolaversenye, valamint Sztarvinszkij Petruskájának 1911-es verziója szerepelt.

A nyitány előadását mértéktartó visszafogottság jellemezte. A szerzői jellemzésnek az ismertetőben idézett részlete („... átmenet nagyszombat borongós, sejtelmes estjéből húsvétvasárnap reggelének féktelen ujjongásába”) részlegesen valósult meg; a tétel folyamán nem annyira a szín- illetve tónus-asszociációkat észleltük, hanem inkább a hangszerelés finomságait érzékeltük. Nielsen kompozíciója voltaképp hálátlan feladat a szólólistának: miközben a (közönség nagyrésze számára) ismeretlen művet megismerteti a hallgatósággal, jóformán nem is figyelünk rá. Azaz, játékát annyiban dicsérhetjük, hogy elhisszük neki: a mű – ennyi. Felfigyelünk a sajátos szerkezetre (a versenymű két tételes, ám a II. tétel ritmikus karakterű zárószakasza szinte a finálé funkcióját tölti be) – és másnapra már csak halványan kontúrozott emlékképeink maradnak. A látványé maradandóbb: Seres Dóra esztétikus jelenség a pódiumon, aki gondatlanul-problémamentesen játszott a szólót, harmonikusan beleilleszkedve a kíséret-kínálta hangzó környezetbe.

A szünet után nyílt igazi lehetősége megmérettetésre a zenekarnak. Nem lehet eléggé hálás a közönség, amiért feliratozva hallgathatta a darabot. Tehát, mindig „képben volt” a zenével szinkronban olvasható ismertetésnek köszönhetően. Fantázia-serkentő ez a megoldás, aktivizálja a hallgatókat. Így tehát nem „révülten” hallgatták a zenét, hanem követték a történéseket. A szöveg ebben az esetben hasznosabb, mint bármiféle szcenírozási kísérlet lenne; az ugyanis (a látvány erejével) elvonná a figyelmet a ténylegesen felcsendülő hangzásról – így viszont kamatoztathattuk a Sztarvinszkij-muzsika láttató erejét.

Lopva figyeltem a publikumot: a felnőttek arcán hasonló kifejezés ült, mint a mesehall-

gató gyermekekén. (Talán egy picit visszavetlettünk gyermekké?) Jó volt követni a cselekményt, érdemes volt gyönyörködni a képszerűen felidézhető látványban, elmélázva a báb-figurák sorsán, élet-szituációin. Láttató volt az előadás, hangulati töltését illetően koncentrált. Mintha (s nagy megközelítéssel valóban így is lehet!) minden muzsikusról részletesen ismerné az egész művet, s eme műismeret birtokában képes lenne belehelyezkedni a kompozíció egészébe. És mintha mindenki örömmel venne részt a partitúra hangzó életre keltésében. Nem véletlen, hogy alig volt nagyritkán kis gikszer-gyanús pillanat; a játékosok aktív jelenléte szcenírozás nélkül is már-már vizuális élményt is adott! Mődjük volt itt a zenekar tagjainak humorérzékük megcsillantására – s a hallottak alapján állíthatjuk: jó humorú az együttes, melyben nem kevesen vizuális beállítottságúak (is) lehetnek.

Ilyen produkcióra még állandó karmesterével is csak olyan zenekar képes, ahol igényes műhelymunka zajlik (szólampróbák, stb.). Ahol a játékosok nem „eljátsszák” (sokadszorra pedig nem „újrajátsszák”) a darabot, hanem minden egyes alkalommal azzal a felelősséggel közelednek a remekműhöz, mintha itt-és-most tőlük függene a kompozíció sorsa. Tehát, kihoznak mindent a partitúrából. Nem lehet panaszunk a szólamok kidolgozottságára – sőt, feltűnt a különböző léptékű szegmensek alapos-részletező formálása.

A fúvósok – általában jók. Most a vonóskar is összeszedett, kiegyenlített teljesítményt adott (koncertmesterük: Bujtor Balázs).

Az egész est azt tanúsította: beérik Hamar Zsolt következetes (ha nem sértő e minősítés: „zenekarnevelő”) munkájának gyümölcse.

Ezt a Petruskát érdemes lenne hamarosan hangfelvételen is rögzíteni. Emlék lenne az előadók és a koncert-közönségnek – s az egyik jelenlegi csúcsteljesítményként hangzó dokumentum az utókornak.

***

Kovács János helyett Ligeti András vezényletével (s valószínűleg ezzel összefüggésben, némileg módosult műsorral) adott francia estet április 14-én a Zeneakadémián az **Óbudai Danubia Zenekar**. A koncertet a szólólista Várdai István tette felejthetetlené, aki Saint-Saëns a-moll gordonkaversenyét, ráadásként pedig egy Cassado-sonáta zárótételét játszotta. A hazai közönség aligha panaszkodhat csellólistáinkra; Perényi Miklóstól Fenyő Lászlóig rendre több korosztály kényeztetni értékes zenei élményekkel. Úgy tűnik, az „utánpótlás” sem adja

alább. Az 1985-ös születésű fiatalember egészen káprázatos! Pódiumművész-alkat: miközben otthonos a színpadon, máris sajátja az elszálló hangok iránt érzett felelősségtudat. Érződik az örömmel vállalt „jelenlét”: formál, dalol, s játéka nyomán módosulnak elképzeléseink hangszere lehetőségeiről. Tette ezt épp egy azzal a darabbal, melynek megírása után – mint erről az ismertető tájékoztatott – a szerző megfogadta, hogy nem komponál több csellóversenyt, mert behatároltnak érzi a hangszer technikai lehetőségeit... Várdai alkata ideális ahhoz, hogy a magas fekvésekben már-már hegedűszerűen tudja énekelgetni hangszerét. A virtuóz ráadásszámban megmutatta: a vonót sem kíméli a hatásos kifejezés érdekében. Megérdemelten kapott nagy tapsot.

Az Óbudai Danubia Zenekar pedig úgy játszott, ahogyan vendégkarmesterrel szokás – megadva az egyszerűségnek a figyelmet, különösebb műhelymunka nyomai nélkül. A Debussy-keretezte műsorban olyan zavaró apróságok tűntek fel, amelyek a stílusfüggetlen figyelmetlenség jelei. Például, már a – kétségtelen, hogy rendkívül kényes – kezdés is pontatlan; hiányzik az az együttélékezés, amely szavatolná, hogy összprodukció következik. A Tavasz két tétele folyamán a későbbiekben is fel-feltűntek szolfézs-diktálásra emlékeztetően kiritmizált dallamfordulatok, amelyek az előadók szólamban, nem pedig műegészben való gondolkodásának árulkodó jelei. Zárószámként A tenger ilyen szempontból összedolgozottabb volt; ott viszont a tényleges arányok hagytak kívánnivalót az áttört-differenciált partitúra életre keltésekor. Ligeti András mozdulatai arról árulkodtak, hogy a dallamfrázisok artikuláltságát rendkívül komolyan veszi – dinamikailag pedig a hirtelen váltások egymásutánjára fordított megkülönböztetett figyelmet.

Ezúttal a vonósok közül a csellószólam kivülállása tűnt fel; nem érződött, hogy a játékosok reflektálnának a kialakuló kontextusokra. A prím szólamban pedig már látványként is feltűnt a széthúzás: ki-ki „vérmérséklete szerint” vállalt részt az intenzitásból. A Pavane egy infánsnő halálára című Ravel-darabot nyugvópontként, pihentető intermezzóként élték meg; mintha nem merték volna átélni a gyönyörködtető egyszerűséget. Érzésem szerint a hallgatóság jobban értékelte, mint az előadók...

Az információ- és eseménygazdagság iránt sokkal fogékonyabb az egész zenekar – ezzel magyarázható, hogy a fokozások mindig meggyőzőbbek voltak, mint a pillanatnyi nyugodt felületek. A hangszín-kontrasztok-

nak köszönhető villódzó hangzások élményszerűvé tételében főként a fúvósok jeleskedtek – az ütős-effektusok nagyobb térben talán még hatásosabban járultak volna hozzá az össz-hangképhez.

Ami az est egészét illeti, legnagyobb érdekem abban határozom meg, hogy korántsem kuriózumként, couleur localként hatott a műsor. Az előadásnak köszönhetően alap-impresziókat kaptunk, melyek arra inspirálhatnak, hogy behatóbban ismerkedjünk meg a francia zenével.

***

Nehéz szívvel számolok be a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** április 21-i koncertjéről. Az idei Magyar Szimfonikus Körkép 11. koncertje minden bizonnyal negatív rekordot állított fel: ilyen kétségbeejtően gyér látogatottságot semmi sem menthet... Az elmúlt évekhez képest idén szétszórtabban kerültek megrendezésre a sorozat estjei (január óta fel lehetett figyelni rájuk), dicséretes körülményekkel kikerülve a Budapesti Tavasz Fesztivál időszakát – az időjárásra sem lehet mindig hivatkozni... A jegyárak skálája ezúttal széles, összességében zsebarát. Ilyenkor értékelődik fel igazán más zenekaroknak (vezetőségüknek) a közönségszervezésben is jeleskedő, példásan részt vállaló munkája.

Az élő előadásokban (jóllehet, objektíven nem mérhető, mégis) felbecsülhetetlen a kialakuló légkör szerepe. Az érdeklődő figyelem inspirálja a művészeket – ennek hiánya viszont elkedvetlenítő. Ilyenkor is lehet persze igyekezni, kell is – csak épp az eredmény lesz mérsékelt.

Szerencsére, volt ami tartsa a lelket a zenekarban: a rádióközvetítés reménye – amikor nagyobb határfokkal, sokakhoz eljuthat játékok. Empatikusan hallgatta az igényes műsort a kisszámú közönség, s tapsolt is lelkesen, kicsit talán a távollévők helyett is.

Hálátlan feladat ilyen körülmények között létrejött teljesítményt értékelni-bírálni. Érdemes arra fókuszálni, ami a színpadra lépés előtt történt. A műsorválasztás koncepciója méltánylandó, ugyanakkor aligha lehetett akár a legoptimistább pillanatban is üzembiztosnak tartani. Smetana: Az eladott menyasszony című operájának nyitánya rendkívül kényes! Olyan kihívás, aminek nehéz megfelelni. Kigyakorolt szövegeket hallottunk, de az egész nem állt össze. Versenyfutás volt, ahol a csapatok (vonós-szólamok) igyekeztek együtt maradni, de mindig ki-kilógott valaki. Találó, kissé rosszmájú kifejezéssel: „heterofon unisonókat” hallottunk. Ugyanakkor, kétségkívül, csúcstelje-

sítmény tanúi lehetünk: Kocsár Balázs gondos irányításával azt a maximumot mutatták meg, ami tőlük most telik. (Ráadásul, ez volt a nyitósószám!) Az operából való háromtánc hangulatosabban szólt, s megfigyelhetők a széles dinamikai keretek között való berendezkedés tudatos szándékát is. Kocsár Miklós Szimfonikus balladája testreszabottabb játszánivaló az együttes számára – itt csökkent a görcsös koncentráció, ugyanakkor nem eléggé nőtt a magabiztosságból adódó öröm. Mintha rövid pihenőként fogták volna fel a megerőltető kezdés után. Kedves gesztus volt a szerző köszöntése, aki decemberben töltötte be 75. évét.

Szünet után továbbra is magyar muzsikát hallottunk: Weiner Leó f-moll szerenádját. Ez volt a legoldottabb, a műsort záró Janáček-mű, a Taras Bulba pedig a leghatásosabb. Kocsár Balázs minden műért felelősséget érez – ennek a belső komolyságnak igyekeznek megfelelni a keze alatt dolgozó hangszeresek, akik közül még kevesek is csak ritkán érzik magukat „játékosoknak”. Feladatot teljesítenek, munkát végeznek, s közben mintha nem lenne idejük hallani azt a sok részletszépséget, amely kikerül a kezük alól.

Érdemes állandóan szem előtt tartani a már-már közhely-számba menő megállapítást, hogy a művészek: hivatása van, küldetése. Értékeket mutat fel, a gyönyörködtető szépség iránt teszi érzékennyé-fogékonyá közönségét.

Most a kisszámú, de lelkes publikum nagy érdeklődést előlegezett a ritkaságokat is tartalmazó műsornak. Ha ez eljut a pódiumra, az érdektelenségért kárpótolhatná a zenekart az örök igazság: nem sokaság, hanem lélek...

***

Feladta a leckét hallgatóinak április 26-ii Bach-estjével a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar**. Nyilvánvaló, senki sem tudja ideiglenesen „törölni” korábbi Bach-élményeit, tehát mindazokat a hangzó emlékképeket, amelyek eredményeképp egyik-másik művet ismertnek gondolhatja. Hasonlóképp lehetnek ezzel az előadók is, akik jó esetben tudatosan alakítják interpretációs profiljukat. A Nemzeti Filharmonikus Zenekar, vezető karmesterével, Kocsis Zoltánnal a D-dúr hangnemű két zenekari szvitet, a valószínűleg nagyobb mű részleteként fennmaradt kantáta-tételt (BWV 50), valamint a Magnificatból a közismert, D-dúr verziót adta elő. A vonóskar redukált létszáma a korhűség felé mutató gesztusnak tűnt, a közreműködő Nemzeti Énekkar mintegy félszáz taggal képviseltette magát, a Magni-

ficatban szólistaként Csereklyei Andreát, Kolonits Klárát, Mester Viktóriát, Szappanos Tibort és Pallerdi Andrást hallhattuk.

Kocsis Zoltán markáns karaktereket követelt – következetesen jelezte mozdulataival a szvit-tételekben az artikulációs sajátosságokat és a melodikus szólam akcentusait. Ettől a tételenkénti szövetminta pregnánsan rajzolódott ki – ám a mélyvonós-szólamok elhanyagolása megbosszulta magát. Mintha nem érezte volna magát otthonosan a nagy színpadon a csökkentett vonóskar, a szólamok közötti kapcsolat érzete minimálisnak hatott. Az egykori meghitt hangzás most tágas térben próbálta megtalálni a helyét; a hallgatók pedig annak reményében figyeltek, hogy hátha megfejtetik – ezúttal nem a szerző, hanem az interpretáció „titkát”.

A csembaló-continuo elhelyezése sem tűnt meggyőzőnek. Halkan zizegett a csellókönbögőkön túl, ám a mélyvonósok „fedésében” aligha tudott hasonló szerepet betölteni, mint annakidején az őse... ilyen hangzással aligha lehetett szándékában összetartani a játékosokat.

Leginkább tehát „a tudós Bach” portréjára örökölt tovább a vonások az előadás, amely interpretációból már-már prezentációvá személytelenedett és távolodott. Annakidején gyakran nem profi zenekarok játszották e műveket, hanem Collegium Musicumok műsorán szerepeltek; akik viszont megszólaltatták, azok nagy valószínűséggel érzelmi kapcsolatba kerültek a programjukkal. Ennek most nyomát sem találtuk; az örvendező, vidám tételek (úgy a szvitekben, mint a vokális művekben, ahol a szöveg egyértelműsíti a hangulatot) tárgyilagosan szólaltak meg, távolságtartó hallgatói magatartásra készítve a közösséget. Az oldottság, amely néha akár elmosolyodásban jelentkezhetne, teljes mértékben hiányzott.

A vokális művek esetében ezúttal nem volt szerencsés a szöveg kivetítése. A megjelenített rövid szakaszok összeolvasása (értelmes egészzé) annyi időt igényelt, ameddig a tételek jelentős része elhangzott. Közben, alkalmanként beleolvasni teljesen értelmetlen lett volna, hiszen – érthetően – az énekelt szöveggel aligha tudott szinkronban lenni a magyar nyelvű szegmentum. Mivel a szöveges művek csak a műsor második részében szerepeltek, sokkal hasznosabb lett volna a szöveget - lehetőleg két nyelven – az ismertetővel együtt kézbe adni (aki akarja, már a szünetben előre elolvassa, aki ezt elmulasztotta, pótolhatja később – s nem lebecsülendő szempont, hogy megmaradt volna mindenkinek...).

A felirattal való foglalatosság ellenére feltűnt, hogy nem mindig érthető a kórus éneke (talán mert a markáns – néha már-már hangszereszerű – karakterizálásra irányult a figyelmük). A szólisták közül a korábban főként operaénekesként hallott Mester Viktória hangja illeszkedett leginkább a zenekari anyaghoz; Cserekyei Andrea számára, aki gyakran lép fel régizenei együttesekkel, kétségkívül szokatlan lehetett ez a zenei milió. Szappanos Tibor tenorja is jobban érvényesült volna érzékenyebben árnyalt háttér előtt.

Mindazonáltal, folyamatosan oda kellett figyelni a produkcióra – egy pillanatra sem keltett háttérzene-érzetet. Elfogadhatóan, egy interpretáció volt, a megannyi kínálkozó lehetőség közül (sajnos, spiritualitás, mélységek és magasságok érzékeltetése-sejtetése nélkül).

Költői kérdés: vajon ha gyakran-rendszere-sen játszanák ezt a műsort (vagy egyáltalán, Bach-műveket), mennyiben vállalnák fel sajátjuknak ezt az előadói stílust?

***

A Magyar Szimfonikus Körkép április 26-án a **Győri Filharmonikus Zenekar** estjével folytatódott. Jóllehet, hivatásos együttesé 40 évvel ezelőtt március 1-jén vált, jubileumi koncertnek ezt a fellépést választották (amikor Győr város polgármester-helyettese rövid beszédet mondott, s ezúttal búcsúztak ünnepélyesen a nyugdíjba vonuló koncertmester Németh Gézától is). Hogy mennyire számon tartja a város az évfordulót, mi sem bizonyítja jobban, minthogy tíznél több busz érkezett Győrből, tehát a törzsközönség (csakúgy, mint a Győrből elszármazottak „baráti köre”) szép számmal vette ki részét az ünneplésből. Nem is lehetett panasz a látogatottságra!

A 40. évfordulót emlékezetessé teendő, képes brosúrát kaptunk kézhez, megannyi információval. Ha azonban hihetünk a címlapján, s polgármesteri beköszöntőben is szereplő évszámnak, miszerint 1894-ig nyúlik vissza a zenekar története, magyarázatra szorulna a másik évszám, melyet a Magyar Szimfonikus Körkép rendezvénysorozat tavalyi műsorfüzetében, s annak nyomán a MÜPA mostani féléves műsorfüzetében is olvashatunk („A Győri Filharmonikus Zenekar elődjét a városban született legendás Wagner-dirigens, Richter János édesapja alapította 1862-ben).

Műsorközlő nem lévén, csak aki „felkészülten” jött, tudta a műsort: Dvořák: Karneválnyitánya után bemutatóként hallhattuk Madarász Iván II. zongoraversenyét, amely a

zenekar felkérésére, fennállásának 40. évfordulójára készült. A felkérésben szerepet játszhat, hogy a zenekar 1997 óta vezető karmestere, Medveczky Ádám Madarász több művét – köztük operáját – is vezényelte, s nem véletlenül kérték fel szólistának Jandó Jenőt, aki 2001-ben a szerző I. zongoraversenyét is sikerre vitte (a Szent István Király Szimfonikus Zenekarral). Az ünnepi koncert második részében „bombabiztos” sikerszám kapott helyet, Muszorgszkij örökzöldje, Ravel hangszerelésében (Egy kiállítási képei).

A műsor felépítése – papíron – logikus: ritkán játszott, tetszetős nyitány, a szendvicsben újdonság, majd komolyzenei sláger. Összeállításában nyilván fontos volt a protokolláris jelleg kidomborítása; kétségkívül arra számíthattak, hogy a hallgatóság számára megunhatatlan a Muszorgszkij-mű, s így nagy siker érzetével zárul a koncert.

A zenekar játékán érződik az, hogy immár egy évtizede van azonos vezetés alatt; öszszeszközt a dirigensével, s hallhatóan stresszmentes a viszonyuk. Ugyanakkor nem titkolható, hogy a művészi teljesítmény szándékánál erősebb volt a teljesítményre dolgozás érzete. A karmester megbízható szólamtudásra számíthatott, s arra, hogy nemigen kell aktívan beavatkoznia a születő hangzásokébe. Nagy vonalakban mindenki tudta a dolgát, néha valamely szólista vagy szólam értő-alapos kidolgozottsággal. De mintha a minél szebb előadásra való törekvésnek még csak a szándéka is hiányozna; az „itt tartunk” dokumentálásával való megelégedés aligha inspirálja többre-másra a hangszereseket.

„Szolgáltató zenekar” – jutott eszembe róluk; olyan együttes, amely megbízhatóan teljesít (hogy legközelebb is kapjon lehetőséget) – de teljesítménye határok közé szorított. Ez a sáv eléggé széles, és felső határa megüti a képzeletbeli mércét – de érzésem szerint „több van” a zenekarban. Erre vallott, hogy a zongoraverseny kétségkívül egyedi hangzásait igényesen, műgonddal szólaltatták meg. E műben vizsgálhatott a játékosok zenei intelligenciája is, amikor ki-ki kamaramuzsikusként csatlakozott a zongora domináló szólamához. Érdekes módon, itt voltak leginkább árnyaltak a karakterek, a hangulatok. A szólóhangszer és a zenekari szólamok viszonya formarészenként változik az egytételes műben; a különböző hangszínek néha „holdudvart” biztosítanak a zongora egyszólamú (mottó?)-témájához, máskor mintegy kommentálják, vagy reagálnak rá. A változatos faktúra könnyűvé teszi a mű végighallgatá-

sát – ugyanakkor meg is követeli a koncentrált figyelmet; másképp ugyanis az utalások rendszere észrevétlenül elsikkad. Jandó Jenővel „életbiztosítás” új művet is játszani; szólama virtuóz megszólaltatásával egyidőben már-már dirigensi mértékben figyelni a kísérő-együttest. A gyakran játszott (felvétele-n általuk is rögzített) Muszorgszkij-műnek alig valamely tétele jelentett örömet az előadók kis csoportjának – így ők újrajátszották, a közönség pedig újrhallgatta. Reprodukció volt, a darab hangzó életre keltésének aktivizáló szándéka nélkül. Zeneileg harmonikusnak tűnik az együttműködés dirigens és együttese között – érdemes lenne emelni a mércét, hogy növekedhessék a hangszeresek szakmai önbecsülése, s ezzel együtt visszakapják a muzsikálás (a hangszerjáték) mindig aktuális, pezsdítő örömét.

***

Másnap, április 27-én a **Duna Szimfonikus Zenekar** foglalta el (ugyane sorozat keretében) a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem színpadát. A szórólap (melynek hátoldalán lényegre törő ismertető szerepel szerzőkről, előadókról) „családi hangverseny”-ként aposztrofálta; a nyitószám a dirigens Deák András édesapjának, Deák Tamásnak Csillagváros című szimfonikus költeménye koncerttermi bemutatóként hangzott el – az 1971-es mű rádiófelvételét az a Hidas Frigyes vezényelte, akinek Oboaversenyével folytatódott a műsor (Kiss József szólójával). A szünet után Mendelssohn IV. („Olasz”) szimfóniáját hallhattuk, melyet ráadásként Dvořák VIII. szláv tánca követett.

Ismétlem magam, mert ismétli magát a zenekar is; megunhatatlanul imponáló, hogy – annak ellenére, hogy ritkán lépnek fel a Művészetek Palotájában – már az első hanggal birtokba veszik a nagy teret. A 10 – 8 - 6 - 6 - 4 tagú vonóskar hangja zengő: a halk is jól kivehető, s a hangos sem préselt-erőltetett.

A bemutató, túl azon, hogy rangos (és megérdemelt) ajándék a szerzőnek 80. születésnapján, élvezetes és egyszersmind hasznos játszánivaló a zenekarnak. Mert ez az együttes (helyzetéből, profiljából adódóan) ritkán jut olyan darabokhoz, amelyekben aleatória szerepel, s ahol a hangszeresek speciális hangképzési lehetőségeket próbálhatnak ki. Az „effekt” hatásokat őszinte élvezettel kivitelezték, s közben arra kellett gondolnom: pedig valószínűleg nem is olvasták, amit Kurtág György a Játékok kotta-kiadványához mellékelte kísérőszövegben

megfogalmazott: „Nem kell komolyan venni a leírtakat – halálosan komolyan kell venni a leírtakat”. A karmester helyében feltétlenül keresnék lehetőséget arra, hogy szerepelhessen a repertoáron néhány olyan „avantgárd” darab, amelyben előfordulnak szokatlan játékmódok; az általuk nyert többlet-tudás, a hangszerük lehetőségeinek alaposabb megismerése-kiaknázása minden bizonnyal megtérülne a későbbi munka folyamán (konkrétan azokra a zenekari „etűdökre” is gondolnék, amelyek annak idején Sándor János karmester felkérésére készültek a Győri Filharmonikus Zenekarnak).

Az Oboaverseny zeneakadémiai diplomamunkája volt Hidas Frigyesnek. Utóbb úgy tűnik, meglett a haszna annak, hogy a szakmai felkészültségről történeti műfajokban kellett számot adni; így keletkeztek a 20. századi magyar versenymű-irodalom olyan

darabjai, amelyek, lám, dacolnak a múlt idővel, s beépültek a szólisták repertoárjába. Az Olasz szimfóniában is helyet kapott a szerzőjére oly jellemző tündérezene. Ebben az előadásban az volt az érzésünk, hogy maga Puck is jelen van, ráadásul, tükörrebben. Kevésbé költőien: a hegedűszólamok bizony nem mindig voltak egységesek. S ha a tény aligha dicséretes, annál inkább az a szándék (amely néha apró egyenetlenkedésekhez vezetett): minden játékos megformálja szólamát, aprólékosan berendez – s ha valamelyikük markánsabb kontúrokat rajzol, pillanatnyi „heterofónia” az eredmény. De ezért bőségesen kárpótol az az aktív jelenlét, amit nem lehet „elhatarozni”, csupáncsak megélni: valóban örömet lelték a szép muzsikákban (az érzékeny brácsaszólam megbecsülte a neki jutó dallamokat, mindig a megfelelő intenzitással vette ki részét az összhangzásból – a

csellószólam viszont néha elfeledkezett arról, hogy fundamentum-funkcióját épp akkor tölti be a legjobban, ha állandóan figyeli a dallamjátszó hangszerek szólamait, tehát, amikor közös artikulációval segíti a világos formálást).

A „családi hangverseny” úgy is értelmezhető, hogy a műsor egyaránt szól a különböző korosztályokhoz – s nem hallgatható el a már-már pironkodásra készített zsebbarrát jegyár sem (a Magyar Szimfonikus Körkép sorozat négy estjén a legolcsóbb jegy is meghaladta a mostani hangverseny legmagasabb árát). Szerencsére, sokan tudták, hogy ezúttal nem aktuális az „olcsó húsnak híg a leve” megfigyelés!

Ilyen koncertek után nincs kellemetlenkedő tolokodás a ruhatárnál, észreveszik egymást a hallgatók, s általában, mindenki pihentebben távozik, mint ahogyan érkezett.

Fittler Katalin

KÖNYV

... sine nomine...

Évkönyv, mint izgalmas olvasmány? Furcsa, de lehet! Kétségkívül ebbe a rendhagyó műfajba tartozik az MTA Zenetudományi Intézet „Dohnányi Évkönyv” sorozata. A Dohnányi Ernő Archívum 2001. évi alapítása óta minden évben önálló kötet tájékoztat a hazai és külföldi Dohnányi-kutatások eredményéről. Méltán lehet büszke erre a kiadványsorozat valamennyi közreműködője, hiszen ez párját ritkító intenzitás (és eredményesség) a hazai zenei publikációk terén (korántsem csupán leszűkítve az életműkutatások területére).

Az évkönyv-sorozat első négy kötetének címében a tanulmányok keletkezésének évszáma szerepelt, a mostani, ötödiktől kezdve a címlapon kettős évszám szerepel, feltüntetve a munkálatok idején túl a megjelenés évét is.

A közelműltban megjelent Dohnányi Évkönyv 2006/7 anyaga – az előzőkhöz hasonlóan – gazdag. Dohnányi szerteágazó munkássága lehetővé teszi, hogy speciális nézőpontokból a magyar zenei élet kisebb-nagyobb szeletét is áttekinthessük.

Az írások műfaja, a témaválasztásból adódóan, különböző. Az új könyv bestseller-jelöltje kétségkívül Molnár Szabolcs nevéhez fűződik: Fischer Annie győzelme az 1933-as Liszt-versenyen (a korabeli sajtó tükrében). E kétségkívül tanulságos áttekintés itteni megjelenése azzal indokolható, hogy Dohnányi – aki egyben Fischer Annie zene-

akadémiai tanára volt – töltötte be a nemzetközi zsűri elnöki tisztét.

Korántsem tűnik hasonlóképp izgalmasnak Sávoly Tamás adatfeldolgozásának folytatásában megjelenő eredménye: Dohnányi Ernő működése a Magyar Rádióban a Rádióélet című hetilap alapján. Kötetünkben a IV. rész az 1934 és '36 közötti időszakkal számol el.

Az összeállításnak (mely a tételes időrendi felsorolás után Sz. Farkas Márta szerkesztő áttekinthető táblázatait tartalmazza, majd Dohnányi Ernővel kapcsolatos cikkeket, írásokat a Rádióéletből) mintegy függelékeként Dohnányi-fényképeket látunk. Ezek közül az utolsóelőtti karosszékekben ábrázolja Dohnányit, s az 1936-os felvétel jobb sarkában (kinagyított) levelezőkártyán ott szerepel Dohnányi ars poetica értékű mondata: A rádió legszebb hivatása a nevelés, legkellemesebb hivatása a szórakozás.

Ezt olvasva, varázsütésre megváltozik az olvasó: nemcsak adatok kásahegyén rágja át magát, hanem információként kezelve azokat, elkezd „tájékozódni”.

Nevelés és szórakoztatás kettőse szerepel tehát „a rádiós Dohnányi” programjában. Hirtelen sokdimenzióssá válik a kép: nemcsak a mi rádióknál hallgatóit! Hiszen a rádió műsorcsere-lehetőségeinek kihasználásával eljuttatta a Rádió együtteseinek híret a nagyvilágba. Sávoly összeállítása kizárólag Dohnányira vonatkozik (valamennyi minőségében, tehát a szerzőre, a karmesterre és a zongoraművészre, ez utóbbira verseny-

művek magánszólamának előadójaként, kamarapartnerként vagy szólistaként) – mégis, az előadók feltüntetésekor szép számmal látjuk feltüntetve a Rádiózenekar megannyi formációját.

Ámulhatunk, milyen gyakran hallhatták a külföldi rádióadások hallgatói Dohnányit játszani, akár csak a Rádiózenekart! Az 1934-es évet tekintve, januárban Daventry (Anglia), februárjában Königsberg Heilsberg (Németország), áprilisban Bécs és Köln, júniusban Bécs, London és Kalundborg, júliusban Berlin, Bécs. 1935-ben Luxemburg, Moravská Ostrava adáskörzetében szóltak Dohnányi-művek a Rádiózenekar előadásában, 1936-ban megismerheti a külföld a rádió szalonzenekarának játékát is, a párizsi rádióban Állami Rádió Zenekar néven szerepel a magyar-francia est közreműködőjeként, s hamarosan Kassa és a Deutschlandsender következik...

Produkciók, mint PR – a megismerés lehetősége munka, teljesítmény alapján. Hatásos propaganda...

A Dohnányi munkásságáról szóló kimutatás megannyi érdekes, másodlagos információ is kínál. Hasonlóképp a Rádióéletből (Dohnányival kapcsolatosan gilyűjtött) cikkek, írások.

Tanulságos lehet napjaink vezetői, muzikusai, egyáltalán: elkötelezett kultúra-terjesztői számára a Dohnányi Évkönyvnek ez az első pillanatra adatgyűjteménynek tekinthető fejezete is. És megannyi szempontból, a többi is.